

TAMARA BRONICKA, BARBARA KOZAK, JOLANTA MĘDELSKA
WSP w Bydgoszczy

O WILEŃSKIM SŁOWNICTWIE KULINARNYM (NA MATERIALE MIESIĘCZNIKA „KOBIEȚA RADZIECKA" Z LAT 1968-1979)

W poprzednim numerze Zeszytów Naukowych Filologii Rosyjskiej ukazał się artykuł J. Mędełskiej traktujący o słownictwie kulinarnym w pisanej wersji polszczyzny starszej generacji inteligencji z Wilna (lata 1956-1957)¹. Nasz artykuł stanowi w pewnym sensie jego kontynuację. Z tego samego źródła, a mianowicie z miesięcznika „Kobieta Radziecka”², wypisałyśmy osobliwą leksykę kulinarną³, poddając tym razem ekscerpcji młodsze roczniki: 1968-1979. Pochodzą one z okresu, w którym powoli dochodziła już do głosu nowa, powojenna inteligencja. Niniejsze opracowanie traktujemy jako przyczynek do badań nad jeszcze nie opisaną współczesną wileńską leksyką kulinarną. Próbowujemy też wyciągnąć wnioski z zestawienia osobliwego słownictwa kulinarnego używanego w latach 1956-1957 oraz 1968-1979, uwzględniając oczywiście dysproporcje materiałowe. Choć bowiem różnica czasowa jest niewielka, to jednak w odniesieniu do sytuacji językowej na radzieckiej Litwie dość istotna.

Zebrany materiał podzieliłyśmy na takie grupy, jakie wyróżniono we wcześniejszym artykule. Zawartość kartoteki zmusiła nas do wprowadzenia dodatkowych grup osobliwości - lituanizmów i białorutenizmów. Prezentujemy więc materiał zgrupowany w następujących działach:

- 1) przestarzałe słownictwo ogólne,
- 2) dawne słownictwo północnokresowe (różnej proweniencji),
- 3) powojenne pożyczki z języka rosyjskiego,
- 4) powojenne innowacje lokalne,
- 5) lituanizmy,
- 6) białorutenizmy.

Te osobliwości słownikowe, które omówiono we wskazanym artykule, sygnujemy uwagą: notowane w WIL. Po tej informacji - z braku miejsca - przytaczamy bez komentarza

wybrane konteksty potwierdzające i ilustrujące funkcjonowanie danego leksemu także w latach 1968-1979.

I. PRZESTARZAŁE SŁOWNICTWO OGÓLNE

W tej grupie znalazły się wyrazy i połączenia wyrazowe, które były niegdyś używane w języku ogólnopolskim, jednak w okresie objętym ekscerpcją wyszły już bądź wychodziły z obiegu. Ponadto nie zarejestrowano ich w żadnej z prac o polszczyźnie północnokresowej.

BAUMKUCHEN "sękacz": [z *jadłospisu*] Sękacz (**baumkuchen**) lub tort - 69/8/III⁴; Już nieraz były konkursy na najsmaczniejszy ser, sękacz (**baumkuchen**) - 69/3/12; bez ograniczeń notują ten germanizm SW⁵ i A; SD odsyła do hasła **sękacz**, w SSz zaś - brak hasła;

BIELONY 'zabielany' - notowane w WIL: Sałatka mięsna, chleb, kawa **bielona** - 76/8/XIV; Zupy **bielone** śmietaną [...] - 70/11/VI;

CHLEB 'zboże': Prosimy cię, boże⁶, aby deszcz przestał padać, aby **chleb** nie zgnił, kartofle nie podmokły - 73/9/14; zapis w SW jako *gwarowe*, SD zamieszcza bez kwalifikatora, a SSz ocenia jako *rzadkie*; por. ros. хлеб;

CHŁÓD :: NA CHŁÓD 'w chłodne miejsce/w chłodnym miejscu': [*potrawy*] Wynieść na kilka godzin **na chłód** - 73/3/XII; starsze słowniki: SL, SWi, SW, potwierdzają pośrednio takie użycie w polszczyźnie, notują bowiem wyrażenie **postawić naczynie (wino) na chłodzie**; por. ros. на холод;

CZERNICA/CZARNICA 'czarna jagoda' - notowane w WIL: Dużo było tu borówek, **czernic...** - 72/6/9; Nie nadaje się tylko agrest, **czernice** i czarne porzeczki - 73/6/XV; [...] czarna porzeczka, **czarnica** [...] - 71/4/VI; por. ros. черника i pospolite черница (MAS);

CZOP 'korek': Aby butelki nie pękały, należy [...] nałożyć gumowy **czop** [...] - 72/7/XIV; Soki można konserwować w butelkach i uszczelnić je [...] gumowymi **czopami** - 72/7/XIV; jako **korek**, **zatyczka** znane SL i SWi; w SW brak hasła, ale w tym znaczeniu zarejestrowano **czopek** (por. niżej); SD i SSz nie wyróżniają interesującego nas znaczenia;

CZOPEK 'korek': Soki można konserwować w butelkach, a uszczelniać folią lub gumowymi **czopkami** - 78/9/XIII; [*sok*] przygotowuje się w butelkach o szerokich szyjkach uszczelnionych gumowymi **czopkami** - 69/6/III; notują SL i SWi, w SW z uwagą *mało używane*, a SD i SSz nie wyodrębniają tego znaczenia;

DZICZYNA 'mięso dzikich zwierząt': Przygotowuje się konserwy z **dziczyny** - 68/7/II; zapis w SWi jako 'mięso dzika'; w SW z odsyłaczem do hasła **dzikowina**, w SD i SSz brak zarówno hasła **dziczyna**, jak i **dzikowina**; por. ros. дичина;

FUZEL 'niedogon' w zn. 'produkt uboczny fermentacji alkoholowej': W koniaku, jak i w każdym innym **fuzelu** są substancje rozszerzające naczynia wieńcowe - 72/2/III; Składniki koniaku (czy innego **fuzelu**) nie były zanalizowane [...] - 72/2/III; SWi notuje ten germanizm

z ograniczeniem: *nazwa dawana niekiedy śmierzdzącej wodzie, którą zwykle się otrzymuje przy końcu destylacji kartofli*; SW odsyła do hasła **niedogon**, SD kwalifikuje jako *techniczne*, a SSz - jako *dawne*; por. też w grupie V. hasła FUZELINOWY i FUZELOWY;

GAŚZCZ 'gęsta potrawa': Do **gąszczu** dodać pokrajaną cebulę [...] - 70/9/II; **Gąszcz** można i z sosem grzybowym podawać - 70/9/II; rejestruje SL jako *sos bardzo gęsty; powidło, sos z owoców*; podobnie SWi: w SW jest interesujące nas tu znaczenie: *potrawy gęste, osad jadła w naczyniu*; SD i SSz notują już tylko *gęsty zawieszisty płyn; osad w cieczy*;

HERBATNI 'do herbaty' - notowane w WIL: Ale i starszym miód trzeba dawać ostrożnie, zaczynając od niepełnej **herbatniej** łyżeczki [...] - 76/9/V; 1/4 **herbatniej** łyżeczki proszku do pieczenia - 73/9/XIV;

JAGODA 'drobny miękki owoc' - notowane w WIL: Najlepsze dodatki do koktajli mlecznych to świeże owoce, **jagody**, jarzyny [...] - 75/6/XIV; Dlatego w okresie ciąży trzeba spożywać im więcej jarzyn, owoców i **jagód**: truskawek, malin, czarnych jagód, porzeczek, wisien, agrestu - 69/6/III; por. ros. ягода;

JAGODOWO-OWOCOWY 'owocowy; z drobnych miękkich owoców': Nasze **jagodowo-owocowe** przeciery dla dzieci zdobyły uznanie [...] - 72/11/4; Do każdej mieszanki **jagodowo-owocowej** [...] można na końcu dodać trochę wyłuskanych orzechów ogrodowych - 73/6/XV; por. w WIL hasła JAGODA i JAGODOWY; por. ros. ягодно-фруктовый;

KASAĆ 'gryźć, odgryźć': Chleb bierze się ręką. Nie **kąsa się** z całej kromki, a odłamuje się kawałeczki - 75/3/XV; por. też: Teraz ręce **kąsa**, mdleje - 73/9/13; w zbliżonym znaczeniu zapisał jedynie SW; por. ros. кусать;

KŁUĆ 'zarzynać': Ale nie mała świn **kłują** sami mieszkańcy [...] - 73/7/VI; zob. niżej hasło ZAKŁUĆ; por. ros. колоть;

LIMONIADA 'lemoniada': [...] nie proponuje się im żadnych innych napojów orzeźwiających jak **limoniada** itp. - 70/3/IV; Dzieci nierzadko proszą o [...] **limoniadę** [...] - 71/10/VI; zapisy w starych słownikach, w SD z odesłaniem do **lemoniada**, a w SSz brak już tej starszej postaci; por. ros. лимонад;

MARMELADA 'marmolada': **Marmelada** [przepis] - 73/3/XII; w SW z ograniczeniem *mało używane* i odesłaniem do hasła **marmolada**, takież odsyłacz w SD, a w SSz brak hasła; por. ros. мармелад;

MIAZGA 'miąższ (owoców)': [sok z wiśni] Następnie zlać sok bez **miazgi** (**miazgę** konserwować tak samo jak sok) - 76/7/VI; Śliwki dokładnie opłukać (chcąc wykorzystać **miazgę** do potraw, trzeba usunąć pestki) - 73/8/XIII; w SD z kwalifikatorem *rzadkie*;

MUSZKATOWY 'muszkatołowy': [...] dodać trochę gałki **muszkatowej** - 69/3/VII; [...] kalendra lub gałka **muszkatowa** - 73/12/XIV; w SL, SWi, A i ESWO jako synonim **muszkatołowy**, w SW z odesłaniem do **muszkatołowy**, w SD z kwalifikatorem *dawne*; SSz nie zamieścił tego hasła; por. ros. мускатный;

NAĆ (PIETRUSZKI) 'natka': [...] dodać [...] posiekaną **nać** pietruszki - 69/11/VI; [...]

posypać przynajmniej łyżką **naci** pietruszki - 76/3/IV; [...] łyżka drobno posiekanej **naci** pietruszki - 78/12/XII; SWi i SW notują w tym znaczeniu tylko *nać*, choć wśród połączeń wyrazowych nie zamieszczają wyrażenia **nać pietruszki**; hasło **natka** pojawia się dopiero w SD: 'mała drobna *nać*; łodygi roślin okopowych wraz z listkami';

NIEBIELONY 'nie zabieleny': A ta biedaczka **niebieloną** polewkę siorbie... - 71/7/17; zob. wyżej BIELONY;

NIESPORNY 'niesytny, nieposilny': [...] macocha już następnego dnia zaczynała utyskiwać, że ten chleb **niesporny**, że mleka nie zostaje, by odwieźć do mleczarni - 72/1/17; zapis w tym znaczeniu tylko w SWi i SW; por. ros. неспорный (неспорная мука);

NITKA :: DO NITKI (UGOTOWAĆ) 'doprowadzić gęstą i lepłą ciecz do takiej postaci, że można ją ciągnąć jak nić': Z cukru i wody ugotować syrop "**do nitki**" [...] - 79/10/VII;

OLEJ ETERYCZNY 'olejek eteryczny': [...] wszystkie [przyprawy] zawierają **oleje eteryczne** - 73/6/VI; Jej [pietruszki] **oleje eteryczne** pobudzają apetyt - 73/6/VI; Chrzan zawiera [...] bakteriobójczy **olej eteryczny** - 74/4/VI; zarejestrował SD z informacją *dawne*; por. ros. эфирное масло;

OSYPAĆ 'posypać': [...] dokładnie **osypać** tartą bułką [...] - 72/10/XIV; [...] jeszcze raz **osypać** bułką [...] - 72/10/XIV; zapis w SWi, SW, SD; SSz zaś czasownik **osypać** kwalifikuje jako *książkowy* i odsyła do hasła **obsypać**; por. ros. осыпать;

OWOCOWO-JAGODOWY 'owocowy; z drobnych miękkich owoców': Do musa dodaje się **owocowo-jagodowe** syropy [...] - 69/11/VII; zob. wyżej hasło JAGODOWO-OWOCOWY; por. ros. фруктово-ягодный;

PECH 'pak': Usmażone powidła zlać do szklanych słoików [...] i od razu uszczelniać pokrywkami lub **pechem** - 73/8/XIII; notowane w SW bez kwalifikatorów; w SD z odsyłaczem do hasła **pak**, w SSz brak tego znaczenia;

PĘSAK 'pęczak': Może to być kleik z ryżu, kaszy owsianej, **pęsaka**, kaszy gryczanej - 68/10/II; zna tylko SW, kwalifikuje jako *gwarowe* i odsyła do hasła PĘCZAK;

PIEPRZ :: CZERWONY PIEPRZ 'papryka' - notowane w WIL: Ormianki lubią kaszkę przyprawioną w równych częściach cebulą, **czerwonym pieprzem** [...] - 71/1/VI; por. ros. красный перец;

PIEPRZ TURECKI 'papryka': Wówczas dodaje **pieprzu tureckiego** - po parę stołowych łyżek ostrzejszego, i po 1 łagodniejszego dla każdej osoby - 71/1/VI; notuje SW; SD odsyła do hasła **papryka**;

PODRÓBKI 'podroby': **Podróbki** należy moczyć w chłodnej wodzie - 72/10/XIV; znane SWi i SW; w SD i SSz ze wskazaniem na hasło **podroby**; dziś już rzadkie;

PRZYPRAWNY 'przyprawowy': Nasza roślinność odznacza się różnorodnością gatunków, są wśród nich i rośliny **przyprawne** - 76/6/XVI; **przyprawne** jako synonim **korzenne** notuje SW; SD kwalifikuje jako *przestarzałe*, a SSz nie zamieszcza już tego hasła;

PRZYSMACZANIE 'doprawianie': Różne były sposoby **przysmaczania** chlebowego

ciasta - 74/2/XII; czasownik **przysmaczyć** występuje w SWi i SW bez ograniczeń, w SD z kwalifikatorem *przestarzałe*, w SSz zaś brak hasła;

ROZCISKAĆ 'rozgniatać': Przebrane i umyte jagody **rozciskamy** drewnianym wałkiem w emaliowanym rondlu [...] - 76/9/IV; znane SW jako *przyciskaniem rozdzielać, rozcierać, rozgniatać*; w SD z kwalifikatorem *przestarzałe*, a w SSz nie ma tego hasła;

ROŻENEK 'rozeń': Świeże serdelki nabijać na **roženki** [...] - 70/5/VII; Jeśli potrawa jest na **roženkach**, należy trzymać **rożenek** lewą ręką, a kawałeczki mięsa zepchnąć na talerz - 75/3/XV; [...] pieczone na **roženkach** szaszłyki [...] - 70/8/III; bez ograniczeń rejestrują SL i SWi, w SW z odsyłaczem *p. rożen*, w SD z kwalifikatorem *dawne*, a w SSz brak hasła;

RULADA 'rolada': Potraw mięsnych na zimno, począwszy od kielbasy i fałszywego zająca i skończywszy na wymyślnych **ruladach** było najmniej sześć - 72/3/8; w takiej postaci zapisane w SWi i SW; w SD ocenione jako *dawne*, w SSz - brak tego znaczenia;

SAŁATA 'sałatka' - notowane w WIL: Łyżki do **sałaty** trzeba podać osobno - 69/5/XII; por. ros. салат 'sałata' i 'sałatka';

SER (Z OWOCÓW) 'przecier z owoców, najczęściej jabłek, słodzony i utwardzony': Ale z resztek [*jabłek*] można przygotować **ser jabłeczny** [...] - 72/7/XIV; [...] **ser z jabłek i śliwek** [...] - 70/8/XII; **Sery** i cukierki **z jabłek** - 70/9/VII; słowniki nie rejestrują; jedynie SW dostrzegł zbliżone użycie: **ser owocowy; powidła**;

ŚLIWA 'śliwka': Konserwować można poziomki [...], **śliwy** - 73/6/XV; **Śliwy** z kompotu bez pestek - 78/12/XIII; Suszona **śliwa** z wyjętą pesteczką i włożonym do wewnątrz orzeszkiem zastąpi cukierek - 76/8/III; Z wierzchu ciasta ułożyć jabłka z kompotu, **śliwy** [...] - 79/7/XIII; w SL, SWi i A bez ograniczeń; w SD potraktowane jako *rzadkie*, w SSz - tylko jako zgrubienie od **śliwka**; por. też ros. слива 'śliwa' i 'śliwka';

ŚLIWOWY 'śliwkowy': 1 łyżeczka dżemu **śliwowego** - 72/5/XIII; Zupa **śliwowa** - 70/10/X; Często gasimy pragnienie różnymi sokami - jabłecznym, **śliwowym** [...] - 75/6/XIV; znane starszym słownikom, w SD raczej jako przymiotnik od **śliwa** w znaczeniu 'drzewo', w SSz nie ma hasła; por. też ros. сливовый 'śliwowy' i 'śliwkowy';

TOAST 'grzanka': **Toasty** na gorąco. Kromki białego chleba [...] posmarować przygotowaną masą - 72/1/XII; Do **toastów** najlepiej nadaje się masa z twarogu [...] - 72/1/XII; znają jedynie ESWO i SWO; w SWON tylko jako 'przemowa'; por. ros. тост;

WIDEŁKO 'widelczyk': Obecnie nasz przemysł wyrabia nieduże **widelka** [...], które można używać do kanapek [...] - 69/5/XII; w SLi SWi w postaci **widelki** jako synonim **widelce**; w SW: **widelka** (*blp*) z kwalifikatorem *gwarowe* i odesłaniem do hasła **widelce**; w SD - **widelko** jako *dawne widelce*;

WYPRĄŻYĆ 'wyparzyć, sparzyć': Usmażoną konfiturę zlać do **wyprażonych** słoików - 77/7/IV; [...] od razu zlać do **wyprażonych** gorących słoików, uszczelnić - 73/6/XV; [...] zlać do **wyprażonych** butelek [...] - 73/7/VII; Pokrywki należy [...] **wyprażyć** [...] - 73/8/X; zapis tylko w SD z kwalifikatorem *rzadkie*;

ZAKŁUĆ 'zarznąć': [...] akurat prosiaka **zakłuła** [...] - 72/3/18; [...] świnię trzeba **zakłuć** po ciemku [...] - 72/2/IV; [...] **zakłułam** bekona i całego oddałam młodszej [...] - 72/10/XV; znane SL, SWi i SW, jest także w SD: 'zabić ostro zakończonym narzędziem, bronią kłującą', i tylko jedną ilustracją dotyczącą zarzynania zwierząt; z definicji w SSz zdaje się wynikać, że czasownik **zakłuć** obejmuje swym zasięgiem jedynie zabijanie ludzi: 'zabić kogoś czymś ostrym, spiczastym'; dziś już niewątpliwie rzadkie; por. też ros. **заколоть**;

II. DAWNE SŁOWNICTWO PÓŁNOCNOKRESOWE

W tej grupie rozpatrujemy osobliwości słownikowe charakterystyczne dla byłych kresów północno-wschodnich, czyli te wyrazy i połączenia wyrazowe, które już zarejestrowano w pracach o polszczyźnie północnokresowej (bądź innych źródłach wskazujących na północno-wschodnią geografie). Wykaz tych prac wraz z wprowadzonymi skrótami umieściliśmy na końcu artykułu.

Leksyka tu zgromadzona jest niejednolita, składają się bowiem na nią polskie archaizmy, białorutenizmy, lituanizmy, XIX-wieczne rusycyzmy oraz innowacje lokalne wprowadzone przed wybuchem II wojny światowej. Te rozmaite co do proveniencji wyrazy łączy zaświadczona przynależność do dawnej polszczyzny północnokresowej.

BLIN KARTOFLANY 'placek ziemniaczany': [...] dziewczętom udało się zaoszczędzić trochę cukru i usmażyć **bliny kartoflane** [...] - 74/1/7; znane SWi i SD; jest w SGP PAN (m. in. z Podlasia i Litwy); notuje K, s. 335; por. ros. **картофельный блин**;

BLINEK 'placuszek, racuszek' - notowane w WIL: [...] usmażyłam na śniadanie **blink** z konfiturą [...] - 73/10/XV; **Blink** z pasternaku - 79/5/XIV; [...] zaczęłam wyrabiać ciasto na **blink** - 69/7/6; por. BLIN;

BOHUN 'bagno zwyczajne (*Ledum palustre*): Mocne i pijane piwo umiał zrobić Jokubas. Ludzie mówili, że nawet **bohunu** dla mocy dodaje - 72/4/18; w postaci **bahun** rejestrują SWi i SW jako *gwarowe*; zapis w WA, s. 176 ze wskazaniem na geografie (północno)kresową;

BORYSZ 'litkup' w zn. 'poczęstunek trunkiem po dobitym targu': Potem napili się **borysza**, czegoś mu doleli, obudzili się już w szpitalu - 72/7/XVI; znane SWi i SW; w SD z informacją *dawne* i lokalizacją *na Rusi*; w SGP PAN ze wskazaniem na Wileńszczyznę i Suwalszczyznę; rejestracja m. in w K, s. 337, Kar, s. 35, B, s. 210, SaM, s. 110-111;

BRAHA 'wywar pozostały po pędzeniu wódki lub piwa': Każdy dym miał swój zapach. Jeden pachniał mlekiem, drugi - zupą, trzeci - **brahą** - 75/5/12; znane SL, SWi, SW i SD; SGP PAN wskazuje na Wileńszczyznę i Podlasie; zapisy w K, s. 337, B, s. 204, KF, s. 133, T, s. 75; por. ros. **бпара**;

BRUCZKA 'brukiew': - W tym roku **bruczka** - cieszył się wujek - soczysta jak nigdy!

- 72/8/15; jako *gwarowe* notuje SW, ale z odesłaniem do hasła **kapusta**; w SGP PAN w znaczeniu 'brukiew' ze wskazaniem m. in. na Wileńszczyznę, SGP lokuje na Litwie; rejestruje T, s. 75 i K, s. 338;

BULBA 'kartofle': Siostra Ukrainki Białorusinka tak polubiła **bulbę** [...] - 71/1/VI; SWi informuje: *w niektórych okolicach Litwy takie nazwanie noszą kartofle*'; SW kwalifikuje jako *gwarowe* i odsyła do hasła **kartofel**; SGP lokalizuje na Litwie, a SGP PAN - ogólnie na wschodzie; zapisy m. in. w T, s. 73, K, s. 339, S, s. 133;

BUTEL 'butelka, butla': [...] rozlać do butelek lub **butla** i zakorkować - 70/4/II; częsta na kresach zmiana rodzaju gramatycznego; w tej postaci notowane w SWi; SW jako *mało używane*, w SD - *dawne i regionalne*;

BUZA 'breja': Kiedy zdjęłam rondel, to były nie gołąbki, ale jakaś **buza** - 72/11/XVI; notuje SWi: 'kaszka mączna rzadkawa, rozmieszana i rozgotowana [...]'; SW odsyła do hasła **breja**, a SD w znaczeniu 'coś rozgotowanego' kwalifikuje jako *regionalne*;

JUSZNIK 'czarnina': [*menu*] **Jusznik** albo czarna zupa - 70/2/I; znane SWi, w SW odnotowane jako *dawne i gwarowe*, w SD - *dawne*; SGP podaje *ustnie z Litwy*, SGP PAN - m. in. z Grodna i Wileńszczyzny; zapis w K, s. 365;

KARKOWINA 'karkówka' - notowane w WIL: [...] **karkowinę** przeciąć wzdłuż na trzy części [...] - 69/3/VI; Smaczną i soczystą **karkowinę** można dłużej przechowywać [...] - 69/3/VI;

KASZA 'papka': **Kasze** z grochu i fasoli - 70/11/VI; [...] śledź w jakiejś różowej **kaszy** jarzynowej [...] - 72/3/8; Ugotować **kaszę** ryżową lub inną - 70/2/III; znane SM i SL; w SW jako archaizm, w SGP PAN ze wskazaniem m. in. na Wileńszczyznę; rejestrują: G, s. 160, SJM, Ł, s. 90, Z, s. 152, Si, s. 338, M, s. 183-184; por. ros. каша (гороховая, рисовая, фасолевая);

KASZA ZIEMNIACZANA 'kartofle tłuczone' - notowane w WIL: [*danie*] Z wierzchu przybrać **ziemniaczaną kaszą** [...] - 70/2/I; jest w S, s. 134;

KOŁDUNY 'drobne pierożki z mięsem': Nagotowała **kołdunów**, nasmażyła oładków - 75/6/18; zapisy w SL, SWi (*provincialne*), SW i SD; w SGP PAN z lokalizacją na Wileńszczyźnie; notuje K, s. 367; por. ros. потoczные колдуны;

KOPR 'koperek': [...] łyżka śmietany, **kopr**, sól - 74/5/XV; [...] dodać takie przyprawy, jak **kopr**, pietruszkę - 75/6/XIV; Ziemniaki gotowane z **koprem** i kefir - 76/8/XIV; [...] wcześniej zacząć używać sałatę, **kopr**, szczypiorek - 69/9/IV; w ogólnej polszczyźnie notują SL, SWi i SW; z kresów północno-wschodnich podaje Z, s. 161 oraz M, s. 185-186;

KRUPY 'kasza': Kasza z **krup** z ziemniakami - 70/5/V; Póki **krupy** się gotują ziemniaki zetrzeć na tarce [...] - 70/5/VI; jest w SM, SL, SWi i SW; w SD i SSz jako synonim **kaszy**; dziś już rzadkie; poświadczone w polszczyźnie północnokresowej w G, s. 164, K, s. 47, SaM, s. 24-25, W, s. 105, Ł, s. 105, Z, s. 163, K, s. 378, M, s. 186; Go (s. 139) podaje z okolic Puńska i wskazuje na ewentualne litewskie pochodzenie; por. ros. крупа;

KUCJA 'wieczera wigilijna': **Kucja** nie byłaby **kucją**, gdyby nie śliżyki. Czyżby również od dawna były jedną z potraw tej wieczerzy? - 72/1/II; jest w SWi i SW; z kresów północno-wschodnich zapisy w W, s. 45, Ł, s. 105 i K, s. 378;

LEMIESZKA 'potrawa z prażonej mąki z wodą': Śledzie [...] ułożyć na gorącą **lemieszkę** [...] - 70/2/I; **Lemieszka** z ziemniakami ze śledziem - 70/2/I; Prażucha, potrawa, na którą [...] mówiono także: **lemieszka** [...] to mąka palona na sucho, a potem zalewana wrzątkiem - 74/2/XII; zapis w SL i SWi; w SW z kwalifikatorem *gwarowe*, w SD - *regionalne*, w SGP PAN z dokumentacją ze wschodu; notuje W, s. 175 i K, s. 382;

MAJRAN 'majeranek': Bazylia wonna, **majran**, czomber [...] po ususzeniu zachowują swoje własności smakowe [...] - 72/6/XV; poświadczenie w SWi, ale z ostrzeżeniem *błędnie* i wskazaniem na **majeran**, **majeranek**; w SW z odsyłaczem do hasła **majeran**, w SGP z uwagą: *ustnie z Litwy*; por. ros. майоран;

MLEKO BIEGNIE 'mleko kipi': ilustrację por. niżej w hasle PARZYĆ; w postaci **mleko bieży** rejestruje K, s. 463; por. ros. молоко бежит;

OLADKI 'placki, racuszki' - notowane w WIL: Do takich **oladków** można dodać resztki gotowanego mięsa [...] - 69/2/VIII; por. ros. оладьи;

PAMPUCH/PAMPUCHA 'pączek': Były na przykład chleby weselne - kołaczki, korowaje; w okresie karnawału - raczuchy, **pampuchy**, czyli pączki - 74/2/XII; notuje SWi, SW ocenia jako *gwarowe*, a SD - *regionalne*; por. ros. пампушка;

PARZYĆ MLEKO 'gotować mleko, aby zapobiec jego skwaśnieniu': Mama **parzy mleko**, lecz na chwilę odeszła i mleko zaczęło biec - 75/3/III; w SW ocenione jako *gwarowe*, w SGP PAN ze wskazaniem na okolice Bielska Podlaskiego; zapis w K, s. 402;

PIEROG/PIERÓG 'ciasto pieczone w piecu' - notowane w WIL: Do czapki wrzucano datki: chleb, **pierog**, kawałek słoniny [...] - 68/7/8; Siedzieli do późna jedząc smaczny **pierog** - 77/3/15; [...] goście przynosili co kto może: **pieróg**, ser [...] - 71/8/18; por. ros. пирог;

PIEROŻEK 'pasztecik': Mama prawie co dzień piekła ulubione Wowki **pierożki** - 73/8/17; zob. M, s. 193; por. ros. пирожок;

POŁONICZEK 'łyżka wazowa': [...] sroka kaszkę warzyła. łyżeczką mieszała, **połoniczkiem** dzieliła - 72/6/XV; zob. niżej POŁONIK;

POŁONIK 'łyżka wazowa': Gołabki zalałam wodą i mieszałam **połonikiem**, żeby się nie przypaliło - 72/11/XVI; zarejestrowane w SWi jako *provincjonalizm litewski*, a w SW jako *gwarowe*; notuje K, s. 409;

SKORYNKA 'skórka chleba': Wrzućmy do rondla **skorynkę** chleba [...] - 70/4/XV; W tej rodzinie dzielono ze mną ziemniak i **skorynkę** - 75/2/4; Grzaneczki te robimy z białego chleba czy bułki, po uprzednim zdjęciu **skorynki** - 72/1/XII; znane SW (cytat z Orzeszkowej); w SGP PAN - z Wileńszczyzny; zapisy w: Tr, s. 197, Ł, s. 267, K, s. 429;

SPALENTOWAĆ 'spalaszować': [...] wypiliśmy całą kawę, **spalentowaliśmy** cukier, a Anielki wciąż nie ma - 74/7/21; Trzeba wstać i **spalentować** samej swój uroczysty obiad,

ale... niech go lichy - 75/7/12; Sam cały słoiczek **spalentował** - 74/4/21; SW czasownik **palentować** uznaje za *gwarowy* i odsyła do hasła **palantować**, także ocenionego jako *gwarowe*; cytat w SW pochodzi z Orzeszkowej;

STARKOWAĆ 'zetrzeć na tarce': [...] przyjąć przed jedzeniem łyżeczkę **starkowanego** chrzanu [...] - 72/9/XV; zob. wyżej hasło TARKOWAĆ;

SZAŁTANOSY 'łazanki, kluski z serem': Trzeba zjeść do syta jakichś koldunów i **szałtanosów** - 75/3/21; w SWi jako *provincjonalizm litewski*, w SD z kwalifikatorem regionalne; Go (s. 133) notuje z okolic Puńska;

SZCZAWIK 'szczaw; zupa szczawiowa' - notowane w WIL: Sałatę, **szczawik**, szczypierek i koperek rozdrobnić - 74/5/XIV; Można również przygotować zawnazaw różnego rodzaju słodkie zupy, **szczawik**, albo zupę z piwa [...] - 72/6/VII;

SZPEKUCH 'rodzaj pierożka pieczonego w piecu': [...] kobiety nie pieką już chrupiących **szpekuchów** [...] - 72/5/21; zamieszcza jedynie SW i opatruje kwalifikatorem *provincjonalne*;

ŚLIŻYK 'kluska z makiem i miodem': [...] **śliżyki** to przede wszystkim potrawa dla dzieci - 72/1/II; Kucja nie byłaby kucją, gdyby nie **śliżyki** - 72/1/II; rejestracja w SW i SWi; w SGP PAN ze wskazaniem na okolice Sokółki, w SGP - z Litwy; zapis w K, s. 437;

ŚWIEŻYNKA 'świeże mięso otrzymane tuż po zabiciu zwierzęcia': Inne dzieci dawniej opuściły dom, założyły własne rodziny i tylko na **świeżynkę** czy po jabłku przyjeżdżały - 72/5/18; poświadczą jedynie SW; z Sokółki notuje N (s. 222), wskazując na białoruską proveniencję: свежына (свежаніна); por. też ros. свеженина i свежина w MAS: 'świeże mięso (jako przeciwstawne do solonego, wędzonego)';

TARKOWAĆ 'ucierać na tarce': Marchew **tarkować** i wyciskać sok - 69/9/I; zapis w SWi i SW; w SD z kwalifikatorem *regionalizm wschodni*;

TUSZONY 'duszony': W zupie ziemniaki tracą prawie połowę witaminy C, a **tuszone** - 80 proc. - 71/7/XV; zob. niżej hasło TUSZYĆ; por. ros. тушеный;

TUSZYĆ 'dusić': Wszystko razem zalać wodą, w której gotowały się grzyby i przez chwilę **tuszyć** - 70/9/II; [...] będziemy je [grzyby] **tuszyli** nieodgotowane - 71/9/III; jest tylko w SWi z kwalifikatorem *gwarowe*; w SGP PAN z lokalizacją na Suwalszczyźnie i Litwie; rejestruje K, s. 443; por. ros. тушить;

UTARKOWAĆ 'zetrzeć na tarce': [...] buraczek **utarkować** - 72/2/XII; [...] marchew **utarkować** - 72/2/XI; Przed posiłkiem dobrze jest dać dziecku **utarkowane** surowe jabłko [...] - 68/9/IV; Zmieszać **utarkowane** jabłko z 4 łyżkami miodu [...] - 68/7/III; zob. wyżej hasło TARKOWAĆ; por. też STARKOWAĆ;

UTUSZYĆ 'udusić': Kwasoną botwinę **utuszyć** [...] - 70/9/II; zob. wyżej TUSZYĆ; ros. утушить;

ZAKAŚIĆ 'przekąsić': Póki opowiadałam chłopcy zdążyli **zakaścić** i z zaciekawieniem patrzyli na mnie - 71/10/6; por. ros. закусить; zob. też M, s. 200-201; w tym znaczeniu notuje

SW; z kresów północno-wschodnich zapisy w SM, W, s. 251; Ł, s. 355; K, s. 224; por. ros. *закусить*;

ZGOTOWAĆ 'ugotować' - notowane w WIL: [...] rumianku z miodem **zgotowali** [...] - 73/1/18; Czyż nie potrafimy jedzenia **zgotować**? - 69/1/18; **Zgotować** 400 g ziemniaków [...] - 68/11/III.

III. POWOJENNE POŻYCZKI Z JĘZYKA ROSYJSKIEGO

Zgromadziłyśmy tu leksykę rosyjskiej proveniencji, której nie zarejestrowano w żadnej pracy o polszczyźnie północnokresowej z wcześniejszych stadiów jej rozwoju.

ASORTI/ASSORTI 1. 'z owoców mieszanych': Kompot **asorti** - 77/9/IV; ros. *ассорти (кимпот ассорти)*; 2. 'mieszanka': Jest to czekolada "Likienai", **assorti** "Kwartetas" [...] - 74/11/3; ros. *ассорти (Специально подобранная смесь чего-л., преимущественно однородного [...])* - MAS);

BALON 'butla': Rodzina w ciągu miesiąca zużywa, na przykład, jeden **balon** gazu - 73/7/9; W ciągu miesiąca mieszkańcy Wilniuszu zużywają dużo **balonów** - 73/7/9; ros. *баллон*;

BEFSZTEKSIK 'befsztyczek': Mięsko, **befszteksik**, szaszłyczek - proszę bardzo, natychmiast będzie na stole - 69/3/6; por. ros. *бифштекс* 'befsztyk';

BIAŁO :: DO BIAŁA 'do białości': Masło utrzeć **do biała** - 77/2/VI; ros. *добела*;

BOBY 'bób': Cierpliwie sadziłam flance, różne **boby** i fasolkę - 69/8/17; ros. *бобы*;

CIENKOMIELONY 'drobnego przemiału': [...] trzeba unikać pieczywa z **cienkomi-lonej** mąki [...] - 77/1/XVI; ros. *тонкомолотый*;

CZUDO 'prodż': Wszystko wymieszać i piec w piekarniku lub piecyku "**czudo**" - 68/6/20; Tortownicę lub "**czudo**" posmarować tłuszczem [...] - 73/3/XII; ros. *чудо (чудо-печка)*;

DROŻDŻE :: SUCHE DROŻDŻE 'suszone drożdże': 0,5 łyżeczki **suchych drożdży** lub 20 g świeżych - 78/12/XIII; ros. *сухие дрожжи*;

FASOWANIE 'paczkowanie': [...] 26 linii do **fasowania** lodów - 73/9/1; zob. niżej FASOWANY; ros. *фасование*;

FASOWANY 'paczkowany': [...] po naładowaniu siatek marchwią i **fasowanym** twarogiem, wstąpiłam jeszcze do perfumerii - 69/6/21; Data produkcji mleka **fasowanego** w woreczkach [...] - 73/7/XI; w ogólnej polszczyźnie w tym znaczeniu nie występuje (por. hasło FASOWAĆ w M, s. 239); ros. *фасованный*;

FILET :: FILET RYBY 'filet z ryby': [...] **filety śledzia** pokrajać w drobne paseczki - 68/10/III; **Filety szczupaka** pokroić na porcje [...] - 73/9/XIII; 600 g **filetów dorsza** - 74/2/6; por. ros. *филе щуки*;

FOLGA 'folia': Jeśli ciasto zacznie szybko się rumienić, przykryć z góry **folgą** - 78/2/XV; ros. фольга;

FRYKADELKA 'pulpecik': [...] trzeba będzie tylko wrzucić te **frykadelki** do gotującej się wody [...] - 68/7/II; I gospodynie, i osoby samotne będą zadowolone z kaunaskich **frykadelek** [...] - 68/7/II; ros. фрикаделька;

FUŻER 'wysoka szklanka do napojów chłodzących, wina': [...] serwetki można włożyć do **fużerów** - 69/5/XIII; [...] **fużer** do wody mineralnej [...] - 69/11/VI; [...] ładnie wyglądają różne sałatki ułożone w szerokich dużych **fużerach** - 75/2/XIV; ros. фужер;

GARNIR 'garnirunek, dodatki': A jak ustalić, powiedzmy, wagę **garniru**, jeżeli jest to jedna nieduża łyżka? - 77/2/8; Jako **garnir** - pokrajane w kostkę ziemniaki - 74/2/VI; ros. гарнир;

GASTRONOM 'garmażeria; delikatasy': Dziewczyna wchodzi do **gastronomu** i wkłada do torby produkty - 75/4/17; Dziś sama wiesz gdzie **gastronom** i dźwigasz kosze z jedzeniem... - 73/9/4; ros. гастрonom;

GLAZUROWANIE 'polewanie czekoladą': Trzy operacje przy wykończeniu pomadek - **glazurowanie**, wysypywanie i zawijanie - połączono w jedną - 73/2/1; ros. глазирование; por. też hasła GLAZUROWANY i GLAZUROWY w M, s. 239;

GRUSZA 'gruszka': [...] dodaje aromatu innym owocom (jabłkom, **gruszom**) - 71/9/V; Galaretką z jabłek i skórek **grusz** - 73/7/VII; [...] szybko i cienko obiera jabłka i **grusze** - 76/5/V; raczej kalka semantyczna ros. груша 'owoc gruszy' i 'grusza (drzewo)';

HERKULES 'płatki owsiane': Nad piecykiem albo obok niego te produkty, które używamy bez przygotowania: kasza manna, "**herkules**", kawa - 74/4/XV; por. w MAS p. 2 hasła геркулес: название специально приготовленной овсяной крупы;

IKRA 'potrawa z drobno pokrajanych warzyw': Komisja degustacyjna zatwierdziła do produkcji **ikrę z buraków** - 74/10/3; por. w MAS p. 2 hasła икра oraz przykłady: баклажанная икра, грибная икра'

KALORYJNOŚĆ 'kaloryczność': [tuszcz] Co do **kaloryjności** przewyższa węglowodany [...] - 69/1/III; ros. калорийность; zob. też M, s. 241;

KALORYJNY 'kaloryczny': [...] jest to bardzo pożywny, **kaloryjny** pokarm [...] - 68/8/IV; [...] do tych buraków dla smaku nie doda **kaloryjnych** buraków [...] - 70/9/II; ros. калорийный;

KAPRONOWY :: KAPRONOWE SITO 'nylonowe sito': Potem wierzch naczynia obwiązać tkaniną z lnu lub położyć **kapronowe sito**, wylać jabłka i zostawić aż płyn ścieknie - 79/9/XIII; ros. капроновое сито;

KASZA :: MANNA KASZA - notowane w WIL: Jutro ugotujemy **manną kaszę** - 74/7/21;

KOKTEIL 'koktajl': Spóźnić się można tylko na **kokteil** - 68/10/V; [...] nadaje się nie tylko do herbaty czy racuszek, lecz i do **kokteili** - 73/6/XV; [...] może być słomka do **kokteili**

[...] - 72/12/XV; ros. коктейль;

KORZENIE 'włoszczyzna': [...] mięso zalać wywarem z grzybów i **korzeni** [...] - 69/5/IV; ros. коренья;

KORZONEK :: KORZONKI PRZYPRAWY 'włoszczyzna' - notowane w WIL: Na 500 g mięsa - 1 **korzonek przypraw** [...] - 72/12/IV;

KULINAR 'kuchmistrz': W grupach **kulinarów** na kilkadziesiąt dziewcząt przypada 2-3 chłopców. Tak jest we wszystkich szkołach handlowo-kulinaryjnych - 75/4/II; ros. кулинар;

KULINARIA 'sztuka kucharska': Wielu wybitnych mężów przyznaje się, że **kulinaria** to ich hobby - 75/4/II' [...] na wydziałach rodziny i bytu uczą **kulinarii**, studiują modę - 69/3/4; [...] z trudem znajdujemy kierownika dla przeprowadzenia najprostszych kursów **kulinarii** - 72/5/9; jest tylko w SW z cytatem z Orzeszkowej; ros. кулинария;

MAKARONY 'makaron': [z przepisu] 60 g **makaronów** - 69/1/III; Jest dużo potraw, które można im zaproponować, na przykład, chleb, **makarony** [...] - 72/12/VII; ros. макароны;

MENIU 'menu': Dzielne **menu** rozdzielono na 5 posiłków - 72/5/XIII; ros. меню;

MUSZTARDA 'gorczyca': 10 ziarenek **musztardy** - 68/8/VIII; Z wierzchu położyć torebkę z gazy z ziarenkami **musztardy** - 68/6/VIII; [...] można wsypać do wody 1-2 łyżki **musztardy** - 69/4/III; kalka semantyczna z ros. горчица 'musztarda' i 'gorczyca';

OLEJ OLIWKOWY 'oliwa': [...] kobiety nie lubią **oleju** roślinnego (słonecznikowego, kukurydzianego, **oliwkowego**) - 70/8/VI; por. też: Grubą warstwę makijażu można usunąć mieszanką oleju rycynowego (1/3) i **oleju oliwkowego** [...] - 73/11/V; ros. оливковое масло (dosł.: oliwkowy olej); por. jednak też błr. аліукавы алей;

OLIWA 'olej' - notowane w WIL: Bardzo wygodne są korki-lejki z masy plastikowej, korzystamy z nich po otwarciu butelek z **oliwą** czy octem - 76/5/V;

PACZKA 'kostka': Kruche ciasto: 300 g mąki, pół **paczki** margaryny [...] - 79/8/XVI; por. ros. пачка маргарина, пачка масла (choć **paczka** w tym znaczeniu funkcjonuje także np. w mowie mieszkańców Łodzi);

PIANKA 'kożuch': [...] utworzyła się **pianka**, której dzieci zazwyczaj nie lubią. Jeśli zdejmemy ją z gotowanego i ostudzonego mleka - zmniejszymy wartość odżywczą produktu - 72/2/XIV; ros. пенка;

PIEC 'smażyć' - notowane w WIL: - [...] nie mamy na czym **piec** te nieszczęsne bliny. - Możesz **piec** i na margarynie - 69/7/6; Jeden z chłopaków wciąż wypytywał kiedy nauczycielka będzie **piekła** bliny - 72/7/9;

PIECZARKA POŁOWA 'pieczarka polna': [...] rośnie jadalna **pieczarka polowa** [...] - 71/7/XII; ros. полевой шампиньон; (полевой 'polowy' i 'polny')

PIEPRZ BUŁGARSKI 'papryka': Zimne zakąski, 4 rodzaje ryby [...], nie licząc konserwów, krabów, **pieprzu bułgarskiego** [...] - 74/9/21; ros. болгарский перец;

PIEPRZ W STRĄ(CZ)KACH 'owoc papryki': Do ogórków dodajemy kopr, **strączek**

zielonego lub czerwonego **pieprzu** [...] - 74/8/IV; Do litrowego słoika włożyć [...] 3 **strączki** czerwonego **pieprzu** - 74/8/IV; zob. niżej PIEPRZ STRĄCZKOWY;

PIEPRZ STRĄCZKOWY 'owoc papryki': Dodać **pieprz strączkowy**, drobno pokrajaną kalendrę [...] - 72/5/XIV; ros. стручковый перец;

PLOMBIR 'melba': Lody śmietankowe i **plombir** [...] zawierają znaczną ilość tłuszczu [...] - 73/8/III; Lody mogą być różnych gatunków: **plombir**, śmietankowe [...] - 73/8/III; ros. пломбир;

PŁOW 'pilaw' - notowane w WIL: Najdroższa, sto gramów do **płowu** - 69/1/18;

PŁYTKA ELEKTRYCZNA 'kuchenka elektryczna': Warunki bytowe - pokoik [...] i **plytka elektryczna** - 71/1/11; ros. электрическая плитка;

PŁYTKA GAZOWA 'kuchenka gazowa': Należy surowo zakazać dziecku dotykać wyłączników **plytki gazowej** - 75/2/XV; [...] palą w piecu, do którego mają większe zaufanie niż do jakiś tam **plytek gazowych** - 72/1/1; Przyniosła mleko, postawiła na **plytkę gazową** [...] - 73/2/13; ros. газовая плитка;

PODOBAĆ SIĘ 'smakować': [...] potrawy kucharek z Grizskabudis **podobały się** wszystkim - 69/1/18; Nigdy nie należy zmuszać współbiedniaków do spożycia tego, co im **się nie podoba** [...] - 68/9/III; **Podoba** mi się kawa z koniaczkiem. Chciałabym jeszcze - 73/7/12; kalka semantyczna ros. нравиться 'podobać się' i 'smakować'; por. też w M, s. 248;

POŁOŻYĆ 'włożyć' - notowane w WIL: Truskawki należy umyć, [...] **położyć** do miski [...] - 73/7/VI; [...] jeśli **położymy** następną partię (250 g) owoców, to dodajemy i 250 g cukru - 73/6/XV;

POMIAŁ 'przemiał': [...] chleb grubego **pomiału** - 73/11/IV; ros. помол;

PRZEMIAŁ :: CIENKI PRZEMIAŁ 'drobny przemiał': Potrawy z mąki **ciemnego przemiału** - 72/11/VII; ros. тонкий помол (kalka ros. тонкий 'cienki' i 'drobny');

ROSÓŁ 'wywar (nie tylko z mięsa)' - notowane w WIL: To koncentrowany **rosół rybny** z mnóstwem przypraw, obficie przyprawiony śmietaną [...] - 79/1/VII;

ROZETKA 'spodeczek, talerzyk': **Rozetki** - do konfitur, cukru, miodu i innych słodyczy - 69/4/XI; ros. розетка;

ROZFASOWANY '(po)paczkowany': Otóż w mieście sprzedają wyrośnięte ciasto **rozfasowane** w torebkach celofanowych - 69/5/10; Wystarczyło postawić stół z **rozfasowanymi** produktami i jedną sprzedawczynią, by kolejki niemal znikły - 72/6/4; ros. расфасованный; por. wyżej hasło FASOWANY;

RÓŻKI '(makaron) kolanka': [z *jadłospisu*]: Makaron lub **różki** z serem i śmietaną - 69/2/XI; 200 g makaronu lub **różków** [...] 69/2/XI; ros. рожки;

SAMBUK 'przecier owocowy utarty z cukrem i pianą z białka': **Sambuk** z jabłek i syropu - 76/8/XIV; ros. самбук;

SARDELKA 'serdelek': [...] karmi wyłącznie jajami i **sardelkami** [...] - 74/4/21; ros. сарделька;

SARDYNELA 'sardynka w puszcze': Tak samo dłużej się przechowuje śledź czy **sardynela** zalana marynatą [...] - 73/6/VI; rosyjskie słowniki definicyjne nie notują; napis сардинелла spotyka się na puszkach z sardynkami, może więc jest to nazwa handlowa;

SERNIK 'placuszek z twarogu': półfabrykaty w garmażerii nie są drogie. A więc: kotlety, sznycle, **serniki**, naleśniki [...] - 68/7/11; ros. сырник;

SIDR 'niskoprocentowe wino owocowe': Pili **sidr** czy kruszon, czy nie pili, ale wszyscy zaczęli śpiewać - 73/11/21; ros. сидр;

SKÓRA 'łupiny': Zgotować 400 g ziemniaków w **skórze** - 68/11/III; kalka znaczeniowa z ros. кожа 'skóra' i 'łupina' (кожа w znaczeniu 'łupina' należy do języka potocznego);

SŁOMKA 'paseczki' - notowane w WIL: Ogórki lub rzodkiewkę pokrajać w **słomkę** [...] - 71/6/VI; Pieczone, obrane buraki pokrajać w **słomkę** [...] - 79/3/XV; Oczyszczone jarzyny pokrajać w **słomkę** - 72/12/V;

SOKOWARKA 'sokownik': Sok [...] otrzymuje się korzystając ze specjalnie do tego celu skonstruowanego naczynia, zwanego sokownikiem ("sokowarka") - 73/8/XIII; [...] oddzielić sok przy pomocy "sokowarki" - 72/7/XIV; Sok przygotowany w "sokowarce" jest przejrzysty [...] - 74/6/V; ros. соковарка;

SOM 'sum': W ten sposób można przygotować sandacze, **soma**, flądrę i in. - 73/9/XIII; ros. сом;

STOPKA 'mała szklaneczka do wódki': [...] żołnierzowi przysługiwała **stopka** wódki - 72/5/0; w tym znaczeniu notuje jedynie SD; brak też w siatce haseł WSPR; ros. стопка;

STÓŁ ZAMÓWIENIŃ 'dział zamówień': Oto przykład: **stół zamówień** produktów spożywczych - 73/5/18; ros. стол заказов;

SUCHAREK/SUCHARKI 'bułka tarta': Panierować w **sucharkach** [...] - 74/8/VI; [...] nać pietruszki, kopr, 50 g **sucharków** [...] - 70/5/VII; Przed smażeniem ryby dodać do **sucharka** lub mąki trochę tartego sera - 73/2/XVI; 0,5 szklanki **sucharka** - 73/9/XIII; ros. сухари;

SUCHE MLEKO 'mleko w proszku' - notowane w WIL: Wzniosą się korpusy produkcji **suchego mleka** [...] - 74/6/11;

SUCHY KONCENTRAT ZUPY 'zupa w proszku': Gospodynie otrzymają w wygodnym polietylenowym opakowaniu **suche koncentraty zup** - 74/11/3; 800 ton **suchych koncentratów zup** - 74/11/3; ros. сухой концентрат супа;

SUSZKA 'mały, cienki i suchy obwarzanek': [zjadłospisu] Mleko z **suszkami** - 76/6/XII; ros. сушка;

TAMADA 'gospodarz uczty, przyjęcia': Ucztą kieruje **tamada** - 72/1/5; ros. тамада;

TARA 'opakowanie': **Tara** z polistyrolu używana do rozfasowanego twarogu [...] jest znacznie lepsza [...] - 73/7/XI; [...] aby w każdym sklepie spożywczym była skupywana szklana **tara** - 73/9/XVI; ros. тара;

TECHNIKA BYTOWA 'zmechanizowany sprzęt gospodarstwa domowego': Zauważy-

łam, że nie wszystkie kobiety mają jednakowe zaufanie do **techniki bytowej** - 73/12/8; [...] naprawiliśmy **techniki bytowej** o 12 proc. więcej - 73/12/8; ros. бытовая техника;

TWAROŻNIK 'placuszek z twarogu' - notowane w WIL: Pijemy jej ulubioną herbatę z **twarożnikiem** - 75/4/XVI;

WINEGRET 'rodzaj sałatki jarzynowej': Apetyt pobudzają różne zakąski. Sałatka jarzynowa, **winegrety** [...] - 68/7/VII; Tak powstał barszczyk ukraiński z kaczką, istny **winerget** w płynie [...] - 71/1/VI; znane A i SWO; w naszym materiale raczej rusycyzm: винегрет;

WOŁOWI 'wołowy': [...] będą nam sprzedawali masło "okraszone" łojem **wołowim** [...] - 68/12/VIII; ros. воловий;

WYTRZYMANY 'wystały': [...] skórkę pomarańczy [...] zalać **wytrzymanym** winnym octem - 69/9/V; kalka semantyczna z ros. выдержанный 'wytrzymany' i 'wystały';

ZBITY 'ubity': Na wierzch nałożyć biało **zbite** z cukrem i wanilią - 69/8/III; ros. взбитый;

ZEFIREK 'pianka z przetartych owoców z cukrem i ubitym białkiem jajka': Dla rosyjskiego stołu charakterystyczne są [...] herbatniki, **zefirki** [...] - 72/12/IV; por. ros. зефир;

ZIMNO :: **NA ZIMNO** 'w chłodne miejsce': [...] makaron odcedzić i odstawić **na zimno** - 68/11/III; Torty [...] wynieść **na zimno** - 70/3/XI; Krem odstawić **na zimno** (na 10-15 minut) - 69/4/X; por. ros. на холод (холод: 'zimno' i 'chłod');

Oddziaływanie języka rosyjskiego zaznacza się także w podawaniu w przepisach kulinarnych ilości potrzebnych produktów nie w dekagramach, lecz w **gramach**, np.: 300 g gotowanej szynki [...] - 73/12/XV; 2 łyżki mąki pszennej, 900 g cebuli - 73/10/XI;

IV. INNOWACJE LOKALNE

Do tej grupy osobliwości zakwalifikowałyśmy wyrazy, które spełniały następujące warunki:

- 1) nigdy nie występowały w języku ogólnopolskim,
- 2) nie rejestrowano ich w pracach o polszczyźnie północnokresowej,
- 3) nie mają ścisłych odpowiedników w obcych systemach językowych.

ATRAMENT 'gatunek taniego wina': Stase przyniosła dwie torby od wina tzw. "**atramentu**" - 75/3/II; Mnie możesz nie karmić, tylko piwa daj, a tego dnia oni "**atrament**" chleli - 73/814; - Półtora rubla - powtórzył wujek. - Na "**atrament**" - 73/1/11; potoczna nazwa wina motywowana zapewne jego ciemnym kolorem;

BARSZCZ SZCZAWIOWY/BARSZCZ ZE SZCZAWIU 'zupa szczawiowa': [...] **barszcz szczawiowy**, barszcz z naci selerów [...] - 79/4/XIII; [...] **barszcz ze szczawiu**, barszcz z botwinki [...] - 79/1/VII; być może mamy tu do czynienia z krzyżowaniem się wpływów

rosyjskich i litewskich; w rosyjskim **zupa szczawiowa** nazywa się **щавелевые щи** (lub **зеленые щи**), dosłownie **szczawiowy kapuśniak**, w litewskim zaś zupa szczawiowa to wprawdzie ruśkyne, ruškyniai, ale **kapuśniak** i **barszcz** nazywają się tak samo: **barščiai** (LLKŽ);

BLINIARNIA 'zakład gastronomiczny specjalizujący się w smażeniu blinów': Oto w Wilniusie **bliniarnia** przy ul. Gorkiego może być przykładem "takiego porządku" [...] - 73/4/3; to miejscowy odpowiednik ros. **блинная**, ściśle związany z tamtejszymi realiami;

FUZELOWY 'z niedogonu': I jeśli ktoś nie jest przyzwyczajony do picia koniaku (albo innej wódki **fuzelowej**), to kieliszek może zlikwidować atak skurczu - 72/2/III; zob. w grupie I. hasło **FUZEL**;

FUZELINOWY 'z niedogonu': [...] koniak nie zrobił się lepszy od innych napojów **fuzelinowych** [...] - 72/2/III; zob. wyżej **FUZELOWY**;

GLINIANEK 'naczynie gliniane': [...] w emblemacie sympozjum zjawił się **glinianek** dwojak - 71/10/3; w starych słownikach brak tej formy i podobnych, natomiast SD zarejestrował postać **glinianka** 'naczynie ulepione z gliny', SSz zaś z tym samym znaczeniem i kwalifikatorem *potoczne*: **gliniak**;

KMIN - notowane w WIL: Zupa chlebowa z **kminem** - 77/2/IV; Topiony ser z **kminem** - 70/8/III; [...] ciasteczka posypane [...] **kminem** [...] - 68/4/20; 100 g twarogu z **kminem** - 72/5/XIII;

KULINARYJNY 'kulinarny' - notowane w WIL: [...] zaznajomią was [...] ze sztuką **kulinaryjną** [...] - 71/9/17; Kobietom potrzebne są wiadomości **kulinaryjne** - 68/12/17;

PIANKA 'piana': Ubić **piankę** [z białka] i wymieszać z ciastem - 74/2/VI; [...] dodać [...] białka ubite na **piankę** [...] - 72/11/XIII; **Piankę** ubić i wszystko dokładnie wymieszać - 76/3/VI; [...] dodać [...] trochę mleka i **piankę** z białka - 76/6/XII; słowniki definicyjne znają rzeczownik **pianka** jako synonim **leguminy** oraz jako zdrobnienie od **piana**; licznie występujące w naszym materiale neutralne użycia postaci **pianka** wskazują na jej leksykalizację;

POBIĆ 'zbić (mięso)': Polędwicę [...] **pobić** tłuczkiem [...] - 73/12/XV; Kawaleczki polędwicy **pobić**, nadziać, osmażyć i dusić [...] - 72/2/XII; żaden ze słowników definicyjnych nie wyodrębnia takiego znaczenia;

POŁĄC (SŁONINY) 'połec': A i 2-3 **połacie** słoninki na sos codziennie pokroić zwykłym nożem - 78/2/XVI; zmiana postaci nastąpiła pod wpływem akania bądź wskutek niepełnej identyfikacji leksemu;

POWIDEŁKA POMIDOROWE 'przecier pomidorowy': Dodać śmietany, **powidełek pomidorowych** - 68/9/II; Do fasoli dodać zrumienioną cebulę, **powidełka pomidorowe**, sól, pieprz [...] - 68/9/II; w ogólnej polszczyźnie **powidełka** były znane tylko jako 'przecier owocowy z cukrem [...]';

PTAŚ 'ptyś': Masą śmietankową można nadziewać ciastka (**ptasie**) - 70/3/XI; wypadek adideacji;

RONDEL '(każdy) garnek' - notowane w WIL: Gotując w emaliowanych **rondlach** lepiej zachowuje się witaminę C - 71/2/II; Najczęściej zostawiamy nieumyte **rondle**, ponieważ łatwiej jest myć odmoczone - 70/12/XIV; Babcia gdzieś w pobliżu brzęczała **rondlami** - 75/2/18;

SIADŁE MLEKO 'zsiadłe mleko': Nie zapytałam, co teraz gotuje na kolację chłopiska rodina, a szkoda. Może ziemniaki z **siadłym mlekiem** - 74/3/18; przymiotnik **siadły** notuje SWi: 1. *krępy, karłowaty, zawiązały, zsiadły* [...]; 2. *fig. ciężki, twardy, surowy, który się nie da nakłonić* [...]; być może w naszym przykładzie jest to tylko "literówka";

SKŁADAĆ zob. niżej ZŁOŻYĆ;

SKWARECZKI 'skwarki': Przed podaniem zalać masłem lub **skwareczkami** - 68/11/III; Włożyć do salaterki, zalać **skwareczkami** - 73/2/XIV; Po ugotowaniu podawać ze **skwareczkami** albo sosem - 70/5/VI; Pierożki z twarogiem zalane **skwareczkami** lub śmietaną - 76/6/XII; częstość występowania (w zasadzie wyłączość) w neutralnych kontekstach formy zdrobniejszej może wskazywać na jej leksykalizację;

SPALINY 'spalenizna': W kuchni prawie zawsze są niezupełnie przyjemne zapachy produktów spożywczych, para i **spaliny** - 75/2/XV; zaburzenie powstało wskutek pomieszania dwóch bliskich formalnie i znaczeniowo wyrazów: **spaliny** i **spalenizna**;

SUCHA KASZA KARTOFLANA 'puree ziemniaczane w proszku': Komisja degustacyjna zatwierdziła do produkcji [...] ikrę z buraków i **suchą kaszę kartoflaną** - 74/11/3; mamy tu do czynienia z rusycyzmem *сухой* 'w proszku' i północnokresowym wyrażeniem **kasza kartoflana** (zob.);

TARKA BURACZANA 'tarka do jarzyn': Sery ucieramy na **tarce buraczanej** [...] - 72/1/XI; Gotowaną marchew utrzeć na **tarce buraczanej** - 78/9/XIII; Pasternak oczyścić, zetrzeć na **tarce buraczanej** - 79/5/XIV; źródła tego zaburzenia nie udało nam się ustalić;

WIDELEC ELEKTRYCZNY 'grzałka (?)': Kupiłaś "**widelec**" **elektryczny** - włączasz i natychmiast masz gorącą wodę - 68/3/7; w języku rosyjskim funkcjonuje połączenie, które mogłoby posłużyć jako wzorzec dla tej osobliwości: *электрическая вилка*, jest to jednak **wtyczka** (do gniazdka z prądem);

ZAPUSZCZKOWY 'podpuszczkowy': 100 g ostrego **zapuszczkowego** sera - 74/2/VI; pomieszanie przedrostków przy identyczności pozostałych komponentów leksemu;

ZIELANKA 'zielonka': Marynowane **zielanki** czy inne grzyby drobno pokrajać [...] - 73/12/XV; Jeżeli zaszkodziły, to grzyby. Czy tylko do **zielanek** nie trafił zielony muchomor... - 72/11/21; Goście znów jedli sałatkę i solone **zielanki** [...] - 72/12/21; być może mamy tu do czynienia z postacią zniekształconą wskutek akania;

ZŁOŻYĆ/SKŁADAĆ 'włożyć/wkładać' - notowane w WIL: [...] skórki pomarańczy [...] **złożyć** do butelki [...] - 69/9/V; Dojrzałe truskawki **złożyć** do druzlaka [...] - 72/7/XIV; Jagody **złożyć** do słoików - 77/7/IV; Masę **złożyć** do słoika - 69/9/III; [...] ogórki **składamy** do słoików z krążkami cebuli [...] - 76/9/III; [...] galaretkę **składamy** do małych słoiczków [...] - 76/6/XIV.

V. LITUANIZMY

W tej grupie rozpatrujemy wyrazy litewskiej proveniencji, o których nie wspomiano w pracach dotyczących leksyki północnokresowej. Można przypuszczać, że do zasobu słownikowego Polaków z Litwy przedostały się dopiero po II wojnie światowej.

CEPELINY 'pyzy z mięsem': [...] gospodynia przysyła parujące **cepeliny** - 72/3/8; Wiem, wiem. Murzyni są czarni i jedzą czarne **cepeliny** - 77/1/14; Formować podłużne pyzy (**cepeliny**) - 73/5/XI; I zaczęła tarkować ziemniaki na **cepeliny** - 70/12/21; lit. cepelinas; notuje Go (s. 133) z okolic Puńska;

CIELUKAI 'rodzaj barszczu': [...] barszcz ze szczawiu, barszcz z botwinki, barszcz postny "**cielukai**" [...], nawiasem mówiąc, u każdej gospodyni inny [...] - 79/1/VII;

SKIŁANDIS 'wędlina z kawałków mięsa w żołądku': [...] co do szynki i **skiłandisa**, to nie na jej żołądek [...] - 71/1/21; [...] już na talerzu leży pięknie pokrojony **skiłandis** [...] - 70/11/XIV; Na początku niech będzie "**skiłandis**" i 2 kg pomidorów - 73/6/21; Skosztowałyśmy **skiłandisa** [...] - 71/7/XI; lit. skilandis; notuje GO (s. 135) z okolic Puńska;

VI. BIAŁORUTENIZMY

Podajemy tu te osobliwości, których postać wskazuje na białoruską proveniencję. Jedynie te białorutenizmy (wśród słownictwa z zakresu żywienia) nie zostały dotąd poświadczane w pracach o polszczyźnie północnokresowej. Pozostałe wyrazy pochodzące z języka białoruskiego, które napotkaliśmy na łamach "Kobiety Radzieckiej", notowano już wcześniej, trafiły więc do grupy II. Dawne słownictwo północnokresowe.

DRUSZLAK 'durszlak': 400 g twarogu przetrzeć przez **druszlak** [...] - 70/4/II; Z naczynia rękami wybrać [jagody] na **druszlak** [...] - 72/7/XIV; Dojrzałe maliny wysypać do **druszlaka** - 77/7/IV; jest tylko w SW z kwalifikatorem *gwarowe*; ta pożyczka z niemieckiego (Durchschlag) występuje w naszym materiale w postaci zgodnej z formą białoruską: друш-ляк;

DRUSZLAKOWY :: ŁYŻKA DRUSZLAKOWA 'łyżka cedzakowa': **Łyżką druszlakową** przekładać jagody do oddzielnego naczynia - 72/7/XIV; zob. wyżej DRUSZLAK;

KALENDRA/KALENDER 'kolender/kolendra': [...] w ziarnach **kalendry** - 17/ oleju roślinnego - 73/6/VI; 1 g **kalendry**, 1 g kminu - 69/3/VI; Jeśli dodamy [...] **kalender** i trochę karmelu, otrzymamy placek [...] - 73/3/XII; błr. календра;

SEROWATKA 'serwatka': Świeże plamy usuwamy **serowatką** [...] - 73/3/V; błr. сыроватка;

WNIOSKI

Wśród słownictwa z zakresu żywienia na łamach "Kobiety Radzieckiej" w latach 1968-1979 znalazło się 196 osobliwych jednostek poświadczonych jednym - kilkudziesięcioma wystąpieniami w tekstach. Składają się na nie 44 wyrazy przestarzałe, 43 dawne elementy północnokresowe, 78 nowych rusycyzmów, 24 powojenne innowacje lokalne, 3 lituanizmy oraz 4 wyrazy białoruskiej proveniencji.

Najliczniej są w tym materiale reprezentowane rusycyzmy: stanowią 40% wszystkich odstępstw od ogólnopolskiej normy. Trzeba jednak pamiętać, że do tej grupy kwalifikowaliśmy jedynie wyrazy, co do których nie ma wątpliwości, iż trafiły do języka Polaków z ruszczyzny. Poza tymi "pewnymi" rusycyzmami odkryliśmy także pokaźną grupę "niepewnych" rusycyzmów. Są to mianowicie te dawne wyrazy północnokresowe oraz polskie archaizmy, które mają dokładny odpowiednik w języku rosyjskim. Trudno dziś wypowiedzieć się zdecydowanie o ich rzeczywistej proveniencji. Mogą to być elementy zachowane z wcześniejszych stadiów rozwojowych badanej odmiany języka polskiego, mogą też utrzymywać się w niej dłużej dzięki oparciu w analogicznych formach rosyjskich, ale mogą także pojawiać się pod bezpośrednim wpływem języka rosyjskiego, czyli być rusycyzmami. Takie osobliwości stanowią aż 50% wyrazów grupy I. (Przestarzałe słownictwo ogólne): 22 jednostki, oraz nieco ponad 38% wyrazów grupy II. (Dawne słownictwo północnokresowe): 16 jednostek. Warto więc zdać sobie sprawę, że dołączenie ich do grupy rusycyzmów spowodowałoby powiększenie tej grupy o ponad połowę oraz wzrost jej udziału w ogólnej liczbie osobliwości do około 60%.

Może nieco dziwić łatwość, z jaką rusycyzmy przenikały do raczej konserwatywnego, ściśle związanego z rodzinnymi tradycjami słownictwa kulinarnego. Trzeba jednak pamiętać, że tuż po wojnie język rosyjski wkroczył do życia codziennego Polaków z Litwy wraz z napływem do tamtejszych sklepów rosyjskich towarów z ich rodzimymi nazwami, wraz z zakładaniem sieci zakładów żywienia zbiorowego i serwowaniem w nich "radzieckich" dań, wraz z pojawianiem się nowych artykułów żywnościowych i nowych technologii ich obróbki, których nazwy odizolowani od kraju Polacy poznawali jedynie w języku rosyjskim, wraz z upowszechnianiem radzieckich świąt i związanych z ich obchodzeniem rosyjskich obyczajów. Szybkie opanowanie niezbędnego w nowej sytuacji politycznej języka rosyjskiego połączone z bardzo utrudnionym dostępem do polskiej literatury i prasy spowodowało sięganie po wydawnictwa rosyjskojęzyczne, także zapewne książki kucharskie i tygodniki kobiece zawierające zazwyczaj kąciki porad kulinarnych. Efekty tej wszechobecności pokazują wyniki naszej analizy.

Druga pod względem liczebności grupa osobliwych leksemów, przestarzałe słownictwo ogólne, zawiera 44 jednostki, co stanowi 22,2% wyekscerpowanego materiału. Jest to także dość pokaźny odsetek. Przechowywanie starszych form charakteryzuje wprawdzie wszelkie

peryferyjne odmiany języka ogólnego, jednak na powojennej Litwie doszło do wzmocnienia tego zjawiska przez całkowite niemal odseparowanie tamtejszego języka od macierzystego pnia polszczyzny. Zachowawczość, jak już wspomnieliśmy wyżej, jest jednocześnie naturalną cechą słownictwa kulinarnego.

Tylko nieznacznie niższy jest udział dawnych elementów północnokresowych (21%). I w tym wypadku daje o sobie znać pewien konserwatyzm, przywiązanie do tradycji, a także brak kontaktu z nowszą ogólną polszczyzną.

Trwaniu jednostek przestarzałych oraz równie starych elementów północnokresowych w znacznym stopniu sprzyjało oddziaływanie języka rosyjskiego.

Grupa powojennych innowacji lokalnych stanowi 12,3% osobliwości i zawiera 24 jednostki słownikowe. Dominują w niej zaburzenia w identyfikacji bliskich formalnie i znaczeniowo ogólnopolskich wyrazów oraz kłopoty z doбором właściwych afiksów.

Jako nikły trzeba ocenić na tym tle udział powojennych lituanizmów: 3 jednostki i 1,5% zgromadzonego materiału. Wobec dominującej roli ruszczyzny na radzieckiej Litwie język litewski prawie nie miał wpływu na kształt języka Polaków, obywateli Litwy. Polacy nie przejmowali litewskich obyczajów, nie gotowali litewskich potraw i nie zapożyczali ich nazw. Wydaje się, że obyczaje (w tym sztuka kulinarna) obu narodów i związane z nimi nazewnictwo na radzieckiej Litwie uległy sowietyzacji i rusyfikacji, czyli niejako zostały sprowadzone do wspólnego mianownika.

4 wyekscerpowane białorutenizmy stanowią 2% wszystkich osobliwości. Najprawdopodobniej jednak nie są to powojenne pożyczki z języka białoruskiego, lecz wyrazy funkcjonujące w badanej odmianie polszczyzny wcześniej, może nawet od bardzo dawna. Sytuacja społeczno-polityczna na radzieckiej Litwie oraz niski prestiż białoruszczyzny nie sprzyjały przenikaniu elementów tego języka do starannej odmiany tamtejszej polszczyzny. Brak pełnego wykazu słownictwa północnokresowego uniemożliwia nam udowodnienie słuszności tego przypuszczenia i przeniesienie danych jednostek do grupy II. (Dawne słownictwo północnokresowe).

Pokusiłyśmy się także o procentowe zestawienie udziału poszczególnych grup osobliwości w materiale "Kobiety Radzieckiej" z lat 1956-1957 i z lat 1968-1979. Choć obie próbki materiału dzieli w zasadzie niewielki upływ czasu, 10-20 lat, to jednak w drugiej grupie osobliwości mamy już zapewne do czynienia z elementami języka nowej polskiej inteligencji. Polszczyzna ludzi wychowanych i wykształconych po wojnie była wówczas jednym z co najmniej dwóch doskonale przez nich opanowanych systemów językowych. Wyniki porównania podajemy w tabeli.

	1957 – 1958	1968 – 1979
PRZESTARZAŁE SŁOWNICTWO OGÓLNE	28%	22,2%
DAWNE SŁOWNICTWO PÓŁNOCNOKRESOWE	17%	21%
POWOJENNE POŻYCZKI Z RUSZCZYZNY	36%	40%
INNOWACJE LOKALNE	19%	12,3%

Różnice w proporcjach są, jak widać, nieznaczne i niejako naturalne. W rocznikach 1956-1957 trochę większy był udział elementów przestarzałych i innowacji lokalnych. Z upływem czasu nieco wzrósł odsetek rusycyzmów. Raczej też podtrzymującemu oddziaływaniu języka rosyjskiego należałoby przypisać zwiększenie się liczebności grupy elementów północnokresowych. Ogólnie jednak zmiany nie są wyraźne i świadczą o konserwatyzmie badanej odmiany polszczyzny, przynajmniej w zakresie nazewnictwa kulinarnego.

26 osobliwych leksemów wypisanych z roczników 1956-1957, czyli niespełna 40% zebranego materiału, pojawiało się na łamach "Kobiety Radzieckiej" także w latach 1968-1979. Nie są to więc na pewno fakty jednostkowe, idiolektalne, lecz zjawiska, które zyskały aprobatę tamtejszej społeczności i weszły na trwałe do obiegu.

PRZYPISY

- ¹ O wileńskim słownictwie kulinarnym (na materiale miesięcznika "Kobieta Radziecka" z lat 1956-57), ZN WSP w Bydgoszczy. *Studia Filologiczne* 41. *Filologia Rosyjska* 17 s. 33-46.
- ² "Kobieta Radziecka" to wydawany w Wilnie w latach 1952-1989 ilustrowany polityczno-społeczno-literacki miesięcznik dla kobiet. Był on polską wersją językową litewskiego magazynu "Tarybine moteris". Liczył 40 stron i osiągał kilkudziesięciotysięczny nakład (różny w różnych okresach).
Materiał z roczników 1975-1979 zebrały do swych prac magisterskich studentki filologii rosyjskiej WSP w Bydgoszczy: Tamara Bronicka, Joanna Joachimiak, Barbara Kozak, Danuta Kozanowska i Magdalena Nowak. Materiał z lat 1968-1974 pochodzi z kartoteki Jolanty Mędelskiej.
- ³ Osobliwa leksyka to wyrazy (i frazeologizmy) nie notowane w języku ogólnopolskim bądź używane w nim w innym znaczeniu.
Do zjawisk poziomu leksykalnego zaliczono także część wyrazów, których odmienność od form ogólnopolskich sprowadza się do drobnej zmiany kształtu fonetycznego lub postaci gramatycznej. Zmiana ta ma jednak wyraźne podłoże leksykalne: wyraz został zapożyczony z języka obcego w rodzimej postaci fonetycznej lub gramatycznej.
- ⁴ Zastosowano następujący system lokalizatorów: pierwsza cyfra oznacza rocznik "Kobiety Radzieckiej", z którego cytat pochodzi, druga - numer miesięcznika, trzecia zaś - stronę. Rzymskie cyfry w zapisie stron wskazują, że tekst zaczerpnięto z dodatku "O wszystkim po trochu" (lub "Okruszynki"), a O - że chodzi o cytat z okładki.

- ⁵ Rozwiązania wprowadzonych skrótów umieszczono na końcu artykułu.
⁶ Nie ingerowano w ortograficzną i interpunkcyjną postać wyekscerpowanych tekstów.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

- A – M. Arct, *Słownik ilustrowany języka polskiego*. Warszawa 1916
- B – M. Białoskórska, *Regionalizmy leksykalne w "Wiadomościach Brukowych"*, [W:] J. Rieger (red.), *Studia nad polszczyzną kresową*, t. VII. Wrocław-Warszawa-Kraków 1994, s. 203-211
- ESWO – Trzaska, Evert, Michalski, *Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych*. Warszawa 1939
- G – K. Górski, *Staropolszczyzna w języku Adama Mickiewicza*, "Pamiętnik Literacki" XLVI, nr 1, s. 153-210
- Go – A. Gołąbek, *Wpływy litewskie na polszczyznę okolic Puńska w zakresie nazw żywności*, [W:] M. Kondratiuk (red.), *Bałto-słowiańskie związki językowe*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 129-140
- K – Z. Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.*, Warszawa-Kraków 1993
- Kar – J. Karłowicz, *Podręcznik czystej polszczyzny dla Litwinów i Petersburszczan* (do druku przygotowała E. Smułkowa), [W:] J. Rieger, W. Werenicz (red.), *Studia nad polszczyzną kresową*, t. III. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984, s. 33-81
- KE – Z. Kurzowa, *Elementy kresowe w języku polskiej powieści powojennej*. Warszawa 1975
- KF – Z. Kawyn-Kurzowa, *Język filomatów i filaretów. Słowotwórstwo i słownictwo*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1963
- LLKŽ – J. Talmantas, *Lenku-lietuviu kalbu žodynas*. Vilnius 1955
- Ł – A. Łętowski, *Mitujmy język ojczysty. Błędy nasze. Rzecz o czystości języka polskiego na Litwie*. Wilno 1915
- M – J. Mędelska, *Język polski na Litwie w dziewiątym dziesięcioleciu XX wieku*. Bydgoszcz 1993
- MAS – *Словарь русского языка АН СССР*, т. 1-4. Москва 1981-1984
- N – B. Nowowiejski, *Cechy białoruskie w mowie mieszkańców Sokółki*, [W:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. VI. *Między Wschodem a Zachodem*, część IV. J. Bartmiński,

- M. Łesiów (red.), *Zjawiska językowe na pograniczu polsko-ruskim*. Lublin 1992, s. 209-224
- S – F. Sielicki, *Jedzenie i odzież w przysłowiach i powiedzeniach białoruskich z terenu b. powiatu wilejskiego*, "Studia polono-slavica-orientalia. Acta litteraria XIII. Warszawa 1992, s. 131-140
- SaM – Z. Sawaniewska-Mochowa, *Poradnik Jana Karłowicza jako źródło poznania potocznej polszczyzny północnokresowej. Słownictwo*. Warszawa 1990
- SD – W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1-11. Warszawa 1958-1969
- SGP – J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. I-VI, Kraków 1900-1911
- SGP PAN *Słownik gwar polskich Zakładu Dialektologii Polskiej IJP PAN w Krakowie*, (A - Być). Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979-1989, oraz kartoteka tego słownika w Krakowie
- Si – A. Siudut, *Z badań nad językiem Mickiewicza*, "Język Polski" XXXV, 1955, s. 385-389
- SJM – K. Górski, S. Hrabec, *Słownik języka Adama Mickiewicza*, t. 1-11. Wrocław 1962-1969
- SL – S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1-6. Warszawa 1807-1814
- SM – R. Mayenowa (red.), *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1-16. Wrocław 1966-1985
- SW – J. Karłowicz, A. A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 1-8. Warszawa 1900-1927
- SWi – A. Zdanowicz i in. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1-2. Wilno 1861
- SWO – Z. Rysiewicz (red.), *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa 1964
- SWON – E. Sobol (red.), *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*. Warszawa 1995
- T – H. Turska, *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*, [W:] J. Rieger, W. Werenicz (red.), *Studia nad polszczyzną kresową*, t. I. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982, s. 19-121
- Tr – J. Trypućko, *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. II. Uppsala 1957
- W – A. Walicki, *Błędy nasze w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełniane oraz prowincjonalizmy*. Warszawa 1976
- WA – L. Wajda-Adamczykowa, *Zapóżyczenia wschodniosłowiańskie w nazwach polskich drzew i krzewów*, [W:] K. Handke (red.), *Słowiańskie pogranicza językowe. Zbiór studiów*. Warszawa 1992, s. 173-183

- WSPR – D. Hessen, R. Stypuła, *Wielki słownik polsko-rosyjski*, t. 1-2. Moskwa-Warszawa 1988
- Z – A. A. Zdaniukiewicz, *Gwara Łopatowszczyzny. Fonetyka, fleksja, słowotwórstwo*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1972

О ВИЛЬНИЮССКОЙ КУЛИНАРНОЙ ЛЕКСИКЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ЖУРНАЛА “КОБИЕТА RADZIEСКА” ОТ 1968-1979 ГГ.)

Резюме

В статье описывается провинциальная кулинарная лексика, употребляемая на страницах вильнюсского ежемесячника для женщин “Kobieta Radziecka” в годы 1968-1979.

Выборке из текста подвергались все слова и словосочетания, которые не встречаются в общепольском языке.

Так как выписанная лексика оказалась неоднородной по происхождению, она подвергается анализу в шести группах:

1. устаревшие слова (45 единиц),
2. давние севернокресовые слова (43 единицы),
3. послевоенные русизмы (78 единиц),
4. местные нововведения (24 единицы),
5. литуанизмы (3 единицы),
6. белорусизмы (4 единицы).